

ТАДБИРКОРЛИКНИНГ ЎРТА СИНФ РИВОЖЛАНИШИДАГИ РОЛИ

Қобил Очилович Дусов

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги

Давлат бошқарув академияси

"Бошқарув социологияси ва психологияси" кафедраси докторанти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистонда тадбиркорликнинг ўрта синф ривожланишидаги роли таҳлил қилинган. Тадқиқот натижалари кўрсатадики, кичик ва ўрта бизнеснинг ривожланиши янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш ва иқтисодий барқарорликни таъминлаш орқали ўрта синфнинг шаклланишига сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Мақолада 2010-2022 йиллар оралиғидаги статистик маълумотлар таҳлил қилинган бўлиб, тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши ва ўрта синфнинг кенгайиши ўртасидаги боғлиқлик аниқланган.

Калит сўзлар: Тадбиркорлик, ўрта синф, кичик ва ўрта бизнес, иқтисодий ривожланиш, инновациялар, Ўзбекистон иқтисодиёти

КИРИШ

Ўрта синф жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминловчи асосий куч ҳисобланади. Замонавий глобаллашув шароитида ташқи миграция жараёнлари ўрта синфнинг шаклланиши ва ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Ушбу мақоланинг мақсади ўрта синф ривожланишида ташқи миграциянинг ўрни ва аҳамиятини ўрганиш, шунингдек, бу жараённинг ижобий ва салбий жиҳатларини аниқлашдан иборат.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Ушбу тадқиқот ишида тадбиркорликнинг ўрта синф ривожланишидаги роли бўйича мавжуд илмий адабиётлар ва расмий ҳужжатлар таҳлил қилинди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, Марказий банк, Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги ҳамда бошқа давлат идораларининг расмий ҳисоботлари ва маълумотлари ўрганилди.

Тадқиқот методологияси сифатида қиёсий таҳлил, статистик таҳлил ва контент-таҳлил усулларидан фойдаланилди. 2010-2022 йиллар оралиғидаги маълумотлар таҳлил қилиниб, тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши ва ўрта синфнинг шаклланиши ўртасидаги боғлиқлик ўрганилди.

НАТИЖАЛАР

Тадқиқот натижалари қуйидаги жадвалда умумлаштирилган:

Кўрсаткич	2010-2018 йил	2022 йил	Ўзгариш
КЎБ соҳасида банд бўлганлар сони	8.6 млн	11.5 млн	+33.7%
КЎБ ходимлари ўртача иш ҳақи (мамлакат ўртачасига нисбатан)	85%	110%	+25 пункт
КЎБ субъектларининг ўртача йиллик даромади	50 млн сўм	500 млн сўм	+900%
КЎБнинг ЯИМдаги улуши	52.5%	58.5%	+6 пункт
КЎБ томонидан жорий этилган инновацион лойиҳалар сони	200	2000+	+900%
Юқори технологияли экспорт улуши	15%	30%	+15 пункт
Тадбиркорлик фанлари ўқитиладиган ОТМлар сони	65	114	+75%
Тадбиркорлик йўналишида таҳсил олаётган талабалар сони	25 минг	80 минг	+220%

Ушбу натижалар қуйидаги хулосаларга келиш имконини беради:

1. Кичик ва ўрта бизнес (КЎБ) соҳасида банд бўлганлар сонининг 33,7% га ўсиши янги иш ўринлари яратилганини ва ўрта синфнинг кенгайганини кўрсатади.
2. КЎБ ходимларининг ўртача иш ҳақи мамлакат ўртача кўрсаткичидан 25 пунктга ошиб кетиши уларнинг даромадлари ва турмуш даражаси яхшиланганини англатади.
3. КЎБ субъектларининг ўртача йиллик даромадининг 900% га ўсиши тадбиркорлик фаолиятининг даромадлилиги ошганидан далолат беради.
4. КЎБнинг ЯИМдаги улушининг 6 пунктга ошиши бу соҳанинг мамлакат иқтисодиётидаги ролини кучайтирган.
5. Инновацион лойиҳалар сонининг 10 баробарга ошиши КЎБнинг инновацион салоҳияти ошганини кўрсатади.
6. Юқори технологияли экспорт улушининг 15 пунктга ошиши КЎБнинг халқаро бозорларда рақобатбардошлиги кучайганини англатади.
7. Тадбиркорлик таълими соҳасидаги ўсиш (ОТМлар сонининг 75% га ва талабалар сонининг 220% га ошиши) келажакда ўрта синфнинг янада кенгайишига замин яратмоқда.

Умуман олганда, бу кўрсаткичлар Ўзбекистонда тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши ўрта синфнинг шаклланиши ва мустақамланишида муҳим рол ўйнаётганини кўрсатади. Бу жараён янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш, иқтисодий барқарорликни таъминлаш ва инновацион фаолиятни рағбатлантириш орқали амалга ошмоқда.

МУҲОКАМА

Ўзбекистонда сўнгги йилларда тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши мамлакатда ўрта синфнинг шаклланиши ва мустақамланишида муҳим рол ўйнамоқда. Бу жараён асосан уч йўналишда: янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш ва иқтисодий барқарорликни таъминлаш орқали намоён бўлмоқда.

Янги иш ўринлари яратиш

Тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши натижасида Ўзбекистонда янги иш ўринлари яратилмоқда. Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра, 2010 йилда кичик ва ўрта бизнес (КЎБ) соҳасида банд бўлганлар сони 8,6 миллион кишини ташкил этган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 11,5 миллион кишига етди. Бу эса мамлакатдаги жами банд аҳолининг 75 фоизини ташкил этади.

Янги иш ўринлари яратилишининг муҳим жиҳатларидан бири - бу аёллар ва ёшлар бандлигини таъминлашдир. 2022 йилда КЎБ соҳасида банд бўлганларнинг 45 фоизини аёллар, 35 фоизини эса 30 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этди. Бу кўрсаткичлар 2010 йилга нисбатан мос равишда 10 ва 15 фоизга ошган.

Аҳоли даромадларини ошириш

Тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши аҳоли даромадларининг ошишига олиб келмоқда. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки маълумотларига кўра, 2010 йилда КЎБ соҳасида банд бўлганларнинг ўртача ойлик иш ҳақи мамлакат бўйича ўртача ойлик иш ҳақининг 85 фоизини ташкил этган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 110 фоизга етди.

Шунингдек, КЎБ субъектларининг ўзлари ҳам юқори даромадга эга бўлмоқда. Давлат солиқ қўмитаси маълумотларига кўра, 2010 йилда КЎБ субъектларининг ўртача йиллик даромади 50 миллион сўмни ташкил этган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 500 миллион сўмга етди.

Иқтисодий барқарорликни таъминлаш

Тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши иқтисодий барқарорликни таъминлашда муҳим рол ўйнамоқда. КЎБ субъектлари ўзларининг мослашувчанлиги

туфайли иқтисодий инқирозлар ва бошқа ташқи таъсирларга нисбатан барқарорроқ бўлади.

КЎБнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши йил сайин ошиб бормоқда. 2010 йилда КЎБнинг ЯИМдаги улуши 52,5 фоизни ташкил этган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 58,5 фоизга етди.

Инновацион фаолият ва технологик ривожланиш

Тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши инновацион фаолиятни ҳам рағбатлантирмоқда. Инновацион ривожланиш вазирлиги маълумотларига кўра, 2010 йилда КЎБ субъектлари томонидан жорий этилган инновацион лойиҳалар сони 200 та бўлган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 2000 тадан ошди.

Юқори технологияли экспорт ҳам ошиб бормоқда. 2018 йилда Ўзбекистон корхоналари томонидан экспорт қилинган маҳсулотларнинг 15 фоизи юқори технологияли маҳсулотлар ҳисобланган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 30 фоизга етди.

Тадбиркорлик маданиятининг ривожланиши

Ўзбекистонда тадбиркорлик маданиятини ривожлантириш борасида ҳам сезиларли ютуқларга эришилган. Бу жараён асосан уч йўналишда: таълим тизимида тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш, тажриба алмашиш платформаларини яратиш ва муваффақиятли тадбиркорлар тажрибасини оммалаштириш орқали амалга оширилмоқда.

2018 йилда олий таълим муассасаларида тадбиркорлик фанлари ўқитиладиган ОТМлар сони 65 та бўлган бўлса, 2022 йилга келиб бу кўрсаткич 114 тага етди. Шунингдек, 2018-2022 йиллар давомида олий таълим муассасаларида тадбиркорлик йўналишида таҳсил олаётган талабалар сони 25 мингдан 80 мингга етди.

ХУЛОСА

Умуман олганда, Ўзбекистонда тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши ўрта синфнинг шаклланиши ва мустақамланишида муҳим рол ўйнамоқда. Бу жараён янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш, иқтисодий барқарорликни таъминлаш, инновацион фаолиятни рағбатлантириш ва тадбиркорлик маданиятини ривожлантириш орқали намоён бўлмоқда.

Бироқ, бу соҳада ҳали қилиниши керак бўлган ишлар кўп. Хусусан, молиявий ресурсларга бўлган имкониятларни янада кенгайтириш, инновацион фаолиятни рағбатлантириш, ташқи бозорларга чиқиш имкониятларини ошириш ва бюрократик тўсиқларни камайтириш борасида ишларни давом эттириш зарур. Бу чора-тадбирлар Ўзбекистонда ўрта синфнинг янада мустақамланишига олиб келади.

АДАБИЁТЛАР ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. (2022). Ўзбекистон рақамларда 2022. Тошкент.
2. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. (2022). Ўзбекистон Республикаси тўлов баланси, халқаро инвестицион позицияси ва ташқи қарзи. Тошкент.
3. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги. (2022). Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий ривожланиш яқунлари. Тошкент.
4. Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги. (2022). Инновацион фаолият кўрсаткичлари. Тошкент.
5. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. (2022). Олий таълим тизимида тадбиркорлик таълими ривожланиши ҳақида ҳисобот. Тошкент.
6. Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси. (2022). Кичик ва ўрта бизнес ривожланиши таҳлили. Тошкент.
7. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси. (2022). Солиқ тўловчилар фаолияти таҳлили. Тошкент.
8. Жаҳон банки. (2020). Doing Business 2020: Ўзбекистон иқтисодий профили. Вашингтон.
9. Birch, D. L. (1981). Who creates jobs? *The Public Interest*, 65, 3-14.
10. Banerjee, A. V., & Duflo, E. (2008). What is middle class about the middle classes around the world? *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 3-28.
11. Ravallion, M. (2010). The developing world's bulging (but vulnerable) middle class. *World Development*, 38(4), 445-454.
12. Audretsch, D. B., & Keilbach, M. (2004). Entrepreneurship capital and economic performance. *Regional Studies*, 38(8), 949-959.
13. Acs, Z. J., & Szerb, L. (2007). Entrepreneurship, economic growth and public policy. *Small Business Economics*, 28(2-3), 109-122.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон "2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги Фармони. Lex.uz
15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрдаги ПФ-6098-сон "Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги Фармони. Lex.uz